

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Руслан Тимерфаязович Нургалиев на тема „Социални аспекти на регионалната ефективност в България в контекста на стратегията „Европа 2020”, представен за присъждане на научната и образователна степен „доктор” по научна специалност 01.08.02 – Икономическа и социална география (Планиране и управление на териториални системи)

1. Биографични данни за докторанта

Руслан Нургалиев е роден през 1986 г. в София. През 2005 г. завършва средното си образование в Първа английска езикова гимназия, след което постъпва в Софийския университет „Св. Климент Охридски”, Геолого-географския факултет, специалност „Регионално развитие и политика”. Получава бакалавърска степен през 2009 г., а през 2010 завършва магистратура в същия факултет по специалност „Планиране и управление на териториални системи”. Владее английски и руски език.

От 1 февруари 2011 г. е редовен докторант в СУ, ГГФ. В рамките на срока на докторантурата Руслан Нургалиев успешно е положил изпитите според индивидуалния учебен план, участвал е в 6 конференции с устни доклади, публикувал е резултатите от изследванията си в 9 научни труда, представил е в завършен вид дисертационен труд и автореферат.

2. Тема на дисертацията, актуалност и дисертабилност

Дисертационният труд на Руслан Нургалиев е посветен на тема с важно значение за българското общество. България е част от Европейския съюз от 2007 година, което предполага, че при формирането на национална социална политика през следващото десетилетие следва да се отчита в максимална степен както ниското равнище на развитие на социалната сфера в страната, така и рамките, задавани от общоевропейската социална политика, които са с все по-ясно очертаващ се императивен характер. В България преходът към пазарно стопанство генерира редица проблеми със социален характер – безработица, недостиг на финансови ресурси за образователната и здравната системи, ръст на бедността и емиграция на млади хора, която доби застрашителни размери. Интензитетът на проявление на тези явления силно варира в отделните райони, области, общини и населени места в страната. Като се има

предвид всичко това, както и обстоятелството, че започва нов програмен период в развитието на Европейския съюз, белязан от стратегията „Европа 2020”, смятам, че изследването, с което се е ангажирал дисертантът, е с широк тематичен обхват, дисертабилно и много актуално.

3. Обща характеристика и оценка на дисертацията

Дисертационният труд е с обем 174 страници основен текст, състои се от увод, четири глави и заключение. Отделно са включени четири приложения. Използваната литература включва 269 източника на английски, български и руски език, от които 182 на латиница. Дисертантът демонстрира много добри познания върху класически и съвременни трудове на автори в областта на географията, социологията, икономиката и политологията. Дисертацията съдържа 13 авторски карти, 38 фигури, от които 34 авторски (фиг. 2, 3, 4, 5 не са авторски) и 39 таблици. Всички таблици в Глави 3 и 4 са авторски, както и Таблица 2 в Глава 2. Налице е ясна концепция при структуриране на работата, следваща в най-широк смисъл дедуктивната логика.

В уводната част докторантът обосновава актуалността на темата, формулира обекта, предмета, целта, задачите и методите на изследването.

В първата глава, озаглавена „Теоретико-методологични основи на изследването”, докторантът разглежда многокомпонентната категория *регионална ефективност* с акцент върху нейната същност и структура. Използва дуалистичен подход при разкриване на структурата на регионалната ефективност, като за критерии за определянето на базовите компоненти в тази многокомпонентна категория използва типа ефективност и сферата, чиято ефективност се изследва. Това позволява на автора квалифицирано и изчерпателно да проследи връзките между отделните компоненти на регионалната ефективност, един от които е социалната ефективност. В точка 1.3 докторантът формулира собствени хипотези, отнасящи се до различните аспекти на изследването, и аргументира сполучливо методите, чрез които решава да ги провери.

Във втората глава – „Социална ефективност в Европейския съюз и стратегията „Европа 2020”, Руслан Нуралиев демонстрира добро познаване на широк набор от литературни източници по изследвания проблем, което му помага да характеризира основните моменти в развитието на социалната политика на Европейската икономическа общност (по късно ЕС) от създаването ѝ до наши дни. Анализира сходствата и различията между Лисабонската стратегия и стратегията „Европа 2020” на четири равнища – пространствен обхват, разпределение на компетентностите между

органи на управление, финансова ситуация и формулировка на целите. В тази глава докторантът посочва и съвременните предизвикателства пред изпълнението на стратегията „Европа 2020” на общоевропейско, национално и регионално равнище.

Третата глава, „Социалната ефективност на България в европейски контекст”, започва с авторски анализ на индикаторите за оценка на социалното развитие, предложени в стратегията „Европа 2020”. Докторантът посочва техните слабости и причините, поради които те не са оптимални. Предлага свой вариант на индикаторите за сравнение на държавите по социална ефективност. Като използва предложените от него индикатори и прилага многомерен анализ – т.нар. „Вроцлавска таксономия”, – дисертантът извършва типологична класификация на държавите от ЕС според тяхното равнище на социално развитие. Обособени са четири таксона, в които са групирани държавите със сходни социални характеристики. Според мен получената диференциация на страните (представена на Карта 1 в дисертацията) отговаря напълно на съвременната социална реалност в Европейския съюз и равнището им на социално развитие. Извършеният от автора анализ на степента на стръмност на социалните граници между държавите в ЕС е оригинален като замисъл и безспорно има приносен характер.

Икономическо-географският анализ във втората част на трета глава логично допълва и обогатява цялостната картина на социално-икономическото развитие на ЕС, която докторантът сполучливо изгражда. Накрая чрез сравнителен анализ е изведено мястото на България в европейското икономическо и екологично пространство. В последния параграф авторът показва, че в България практически липсват средноразвити райони, което е следствие от силните социално-икономически контрасти при развитието на териториалните единици и не е в унисон с целите на стратегията „Европа 2020”.

Четвъртата глава е озаглавена „Регионална социална ефективност и справедливост – национални особености и приоритети” и е с най-голям обем. Тя е изцяло посветена на регионалните проблеми със социален и икономически характер в България, което е логично, като се вземе предвид, че структурните и пространствените икономически дисбаланси са основният фактор, генериращ социалните неравновесия в България.

Чрез прилагане на центрографски метод дисертантът по оригинален начин количествено анализира пространствените дисбаланси в разпределението на

населението и икономиката в българските райони и области и посочва широк кръг от фактори, влияещи върху това.

Извършеният сравнителен анализ на специализацията на българските области е с ценно практическо значение от гледна точка на необходимостта от формиране на политика за ускорен икономически растеж и социално развитие на страната в съответствие с целите на стратегията „Европа 2020”. Като осъзнава, че индустрията е един от най-важните мотори за постигане на тази цел, авторът отделя специално внимание на пространственото разпределение на брунтата добавена стойност по области и индустриални подотрасли и коректно извежда основните фактори, които определят посоченото разпределение.

Вторият фокус на четвърта глава са социалните проблеми в България и тяхното регионално измерение. Като централен проблем със социален характер докторантът посочва загубата на около 1 млн. работни места от началото на прехода на българската икономика към пазарно стопанство, факт, който често се игнорира за сметка на традиционното обяснение за корените на социалните проблеми в България – липсата на реформи в социалния сектор. Освен това, изследвайки социалната ефективност на инвестициите на секторно и териториално равнище, докторантът показва, че драстичният спад на работните места в България през последните 30 години се дължи не само на недостига на инвестиции, но и на неефективното им разпределение на секторно и районно равнище. Трябва да се отбележи важният научно-приложен характер на количествената оценка, направена в дисертацията и отнасяща се до междурайонното разпределение на работните места в общественния сектор от гледна точка на различни критерии за регионална справедливост. Дисертантът също описва и анализира специфичните особености на връзката заетост-образование-доходи, използвайки в систематизиран вид данни за 28-те области в страната.

Четвъртата глава завършва с интересни и дори иновативни предложения за реформи в България, които са добре обосновани.

В заключението са представени основните резултати от изследването.

4. Публикации по темата на дисертацията

Представените от докторанта девет публикации надвишават значително по брой изисквания минимум. Пет от тях са самостоятелни, което свидетелства за умението на докторанта сам да поставя научни задачи и да търси решението им, а в останалите четири е първи автор. Четири от публикациите са представени на международни

научни конференции, три от тях са на английски език. Като цяло публикациите са на високо научно равнище и в значителна степен в тях са отразени научните приноси на докторанта.

5. Научен стил

В научния стил се фокусира хоризонтът на творческата личност, проличават широкият или ограничен обхват, проблемната или тематичната насоченост, репродуктивният или иновационен характер на научния подход.

За научния стил в дисертацията на Руслан Нургалиев говори умело намерената мяра и последователното спазване на няколко основни баланса.

1. *Междудисциплинен баланс.* Дисертационният труд е разположен на територията на икономическата и социалната география, но засяга комплексни проблеми, които съдържат социологически, икономически и политологически аспекти. Успешната разработка не може да се осъществи чрез игнорирането им, а от друга страна, може да загуби *diferentia specifică*, да се фрагментаризира и разфокусира чрез акцентирания им. Авторът е избягнал и Сцила, и Харибда. Взема предвид социологическия контекст и го интерпретира коректно, но без риска да се „изхвърли”, т.е. да надхвърли базовата специалност.

2. Баланс *национално – наднационално, България – Европа.* Работата разкрива общоевропейските социални проблеми, но и непрестанно търси мястото на България в европейското социално-икономическо и екологично пространство. Чрез задълбочен анализ са изведени специфичните черти на българските социални проблеми и факторите, които ги обуславят. Част от предложените от докторанта допълнителни механизми за изпълнението на стратегията „Европа 2020” биха били полезни не само за социално-икономическото развитие на нашата страна, но и на други държави от бившия Източен блок, които преминаха – повече или по-малко успешно, към пазарно стопанство.

3. Баланс *национално – субнационално (районно, областно).* Дисертантът търси взаимовръзката на социалните и икономическите проблеми на национално равнище и неравномерното междурайонно и вътрешнорайонно развитие. Регионалният разрез на икономическите и социалните проблеми често се подценява в разработването на национални стратегии и планове, които използват като база предимно данни на национално равнище. Толкова повече заслужава да се оцени подходът на докторанта,

който хвърля светлина върху националното значение на местните проблеми на районно и областно равнище.

4. Баланс *научно-теоретично – научно-приложно*. В рамките на анализа докторантът се опитва да аргументира свои виждания и да обогати някои теоретични постановки (например анализи, свързани със структурата на регионалната ефективност, с критериите и индикаторите за социална ефективност, с теорията за регионалната справедливост и др.). От друга страна, работата се отличава с висока практическо-приложна стойност – особено от гледна точка на формулираните предложения за оптимизация на регионалната политика на страната.

6. Научни приноси

Формулираните четири научни приноса в дисертационния труд отговарят на реални постижения. Първият (в реда, посочен от автора) е предимно с теоретико-методологичен характер, вторият – с научно-приложен характер, а третият и четвъртият са комплексни и съчетават както теоретико-методологични, така и научно-приложни аспекти.

Може да се допълни, че докторантът се стреми не просто да възпроизвежда точно, но и да обогатява използваните теоретични постановки в хода на анализа. Трудът има и други достойнства: разкрива взаимни влияния между икономика, социална сфера и екология; извежда връзката между секторна специализация и социална ефективност на равнището на страната и районите; насочва към практическо приложение в социално-икономическата сфера на резултати, получени чрез използване на количествени методи.

Авторефератът отразява коректно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки и препоръки

Във важния раздел „Динамика на регионалните контрасти” (4.1) докторантът обяснява тенденцията към усилване на социално-икономическите контрасти, породена от неравномерния икономически растеж, като „следствие от различията в географското положение, природните и човешки ресурси, инфраструктурата, профила на икономиката, количеството инвестиции на човек по райони и др.” (Автореферат, с. 29). Политиката (национална и местна), която може да противодейства на асиметричния

растеж или – чрез действие и бездействие, да го усилва, остава в „други“. Мисля, че тежестта ѝ не трябва да се подценява.

Имам и няколко въпроса, на които се надявам, че докторантът ще отговори при защитата.

(1). В дисертационния труд слабо е засегнат въпросът за емиграцията на младите хора извън страната. Как може да повлияе за изпълнението на стратегията „Европа 2020“? Като осигури млади специалисти за водещи страни в ЕС като Германия? В този случай най-бедната страна ще дотира най-богатата. Или може да има положителни ефекти за България?

(2). Разгледана е регионалната политика на примера на Франция и Италия. Този избор на случаен принцип ли се базира?

(3). В дисертацията е посочено, че липсата на средноразвити райони е един от най-сериозните проблеми в България за нейното социално-икономическо развитие. На какво се дължи тази липса?

Заклучение

Дисертационният труд на Руслан Нургалиев е посветен на тема с важно и актуално значение за българското общество и внушава респект със своите качества. Реализиран е с висока култура на евристично мислене, с прецизно отношение към емпиричните факти и с ясно съзнание за обществените потребности и приоритети.

Бих си позволил да кажа, че дисертационният труд съдържа изследователски автопортрет на млад учен, който е едновременно ерудиран и притежава вкус и способности за самостоятелно творческо мислене. За мен няма съмнение, че дисертационният труд е написан от дисертанта самостоятелно и съдържа оригинални авторски научни приноси. Всичко това ми дава основание да предложа на уважаемото научно жури да гласува на Руслан Нургалиев да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по научна специалност 01.08.02 Икономическа и социална география (Планиране и управление на териториалните системи).

25 април 2014 г.

Проф. дфн Петър-Емил Митев